

УДК 781.7(477) + 784.4(477)

Ольга Котельнікова (Київ)

ШЕСТИДОЛЬНА РИТМОФОРМУЛА У ВЕСІЛЬНИХ ПІСНЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПОСЕЙМ'Я

Дипломна робота
Київ, 2006

НМАУ, Кафедра музичної фольклористики. Наук. кер. Є. Єфремов

Електронна публікація повного тексту: див. DVD-СМ4_42_VSL-Sejm-Kotel

Населені пункти вздовж р. Сейм

[Резюме] Посейм'я – одна з найдавніших східно-слов'янських територій. Сейм – річка, яка бере свій початок на території південної Росії (Середньоруська височина) і зливається з р. Десна на території сучасної Чернігівщини.

В опублікованій літературі музичні дослідження, присвячені фольклорним традиціям цього терену, практично відсутні. Окремі фольклорні матеріали Посейм'я представлені в окремих «жанрових» томах серії збірників народних пісень ІМФЕ, у збірнику В. Дубравіна «Пісні Сумщини» (1989)¹. Співробітниками Лабораторії етномузикології НМАУ у 1988–1997-х роках були здійснені три масштабні фольклорні експедиції вздовж Сейму. Їх доповнили кілька індивідуальних виїздів студентів та співробітників ЛЕК. Був накопичений значний архів музично-фольклорних матеріалів з окреслених теренів, що й склав джерельну базу роботи, вагому частину якого складає збірник мелодій і текстів (частину зразків представлено у цій книзі на с. 113–117).

Як правило, поняття «поріччя» не має чітких географічних меж. Для обмеження матеріалу збірника вибрано умовну відстань від річки – 10 км. Села ніби низані на р. Сейм, яка є стрижнем даної території. За спостереженнями дослідників суміжних наук та власними експедиційними враженнями «українську частину» Посейм'я (р. Сейм на території України) мона поділити на три умовні частини (див. карту):

верхня охоплює села Білопільського (частково), Путивльського та Буринського районів Сумської області;

середня включає територію Кролевецького та Конотопського районів Сумщини;

у нижню входять населені пункти Бахмацького, Борзнянського та Сосницького районів Чернігівської області.

Всього були залучені матеріали з 21 села (див. табл. 1).

3-поміж обрядових пісенних жанрів на перший план завдяки своїй постійній присутності у місцевих традиціях виступили весільні пісні шестидольної структури у строфічному й тирадному рідновидах. Вони й стали об'єктом дипломного дослідження. Найцінніші тексти, описи, етнографічну інформацію та фонозаписи з архіву ЛЕК відібрав Є. Єфремов, транскрибувала О. Котельнікова. Загальна кількість одиниць запису, використаних в роботі, 246 зразків. Матеріали транскрибовано суцільним способом – як тексти, так і мелодії.

¹ Пісні Сумщини. Українські народні пісні. Пісенник. Фольклорні записи В.В. Дубравіна. – Київ: Музична Україна, 1989. – 503 с.

Таблиця 1. Список населених пунктів поріччя р. Сейм, представлених у нотному зібранні

Обласний центр	Район	Село	Кількість одиниць запису
Суми	Путивль	Бояро-Лежачі	2
		Пересипки	4
	Буринь	Ігорівка	13
		Піски	9
	Кролевець	Заболотов	3
		Камінь	6
		Мутин	3
	Конотоп	Озаричі	5
		Жолдаки	11
		Мельня	18
		Новомутин	13
Чорноплатове		24	
Чернігів	Бахмач	Лизогубівка	11
		Митченки	7
		Мотіївка	18
		Осич	24
	Борзна	Слобідка	11
		Головеньки	40
	Сосниця	Кербутівка	7
		Велике Устя	10
		Пекарів	8

Призбирані матеріали паспортизовані й систематизовані у форматі електронної таблиці Excel. Всі записи у звуковому форматі mp3 викладено на супровідному компакт-диску.

Аналітична частина роботи (ритмотипологічний і ладовий аналіз місцевих мелодій) виконана в традиціях київської мелотипологічної школи. Зроблено спроби узагальнити виявлені відмінності у структурі та виконавській специфіці весільних пісень-шестидольників Посейм'я під географічним кутом зору. Висновки роботи:

- Композиція: у путивльській частині Посейм'я виявлене побутування оригінальних композиційних різновидів тиради та специфічних форм, що належать до південноросійських традицій.
- Ритміка: виявлені різні способи розширення заспівної частини у середньому та нижньому Посейм'ї.
- Ладо-мелодика пісень строфічної структури: мінорний нахил більш характерний для середнього Посейм'я; у верхній частині з'являється лише в заспівах, а в нижньому Посейм'ї мелодії мінорного нахилу майже не зустрічаються.
- Верхнє Посейм'я виділяється порівняно більшою роллю індивідуального начала в мелодичному розспіві весільних пісень. Серед способів мелодичної орнаменталізації особливе місце належить прийому затримання в різних формах.

На рівні фактурної організації принципівих відмін між різними частинами Посейм'я не виявлено. Гуртове виконання завжди є гетерофонічним, голоси виконавців функційно закріплені за «поверхами» пісенної фактури.

Загальний географічний висновок: найбільшу виразність в українському Посейм'ї з боку музичного стилю обрядових пісень традиційного весільного ритуалу виявляє верхнє Посейм'я, що обумовлене особливістю його етнічної історії. Його окремі стилістичні ознаки рельєфно проглядають навіть в межах однієї типологічної групи одного пісенного жанру.

Структура дипломної роботи:

Вступ. Шестидольник як структурний елемент пісенної композиції.....	14
Розділ 1. Строфічні форми на базі шестидольника.....	18
Розділ 2. Шестидольник у тирадних композиціях.....	22
Розділ 3. Контаміновані та перехідні форми.....	27
Розділ 4. Локальні особливості виконавської інтерпретації . в весільних піснях Посейм'я з шестидольною основою.....	39
Висновки.....	44
Список літератури.....	47
Додатки	
1. Карти.....	57
2. Таблиці:	
Каталог шестидольних весільних пісень.....	59
Деякі виконавські особливості весільних композицій.....	67
Таблиця скорочень.....	71
3. Пояснення до нотацій.....	73
4. Нотації пісень.....	75
5. Фонозаписи (CD)	